

*Марія Дмитрієнко,
Ірина Войцехівська*

ФУНДАМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОБЛЕМ ВІТЧИЗНЯНОЇ РЕГІОНАЛІСТИКИ

**Рецензія на монографію Ярослави Верменич «Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні».
– К.: Інститут історії України НАНУ, 2003. – 516с.**

Із здобуттям незалежності в Україні набув особливої актуальності регіональний аспект державотворчих процесів. Тривалий розвиток в умовах бездержавності і розчленованої території зумовив не лише регіональну строкатість, але й значні диспропорції в регіональному розвитку. Шляхи їх усунення і оптимального поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів можуть бути знайдені лише на основі наукового осмислення минулого досвіду ре-

гіоналізму. Проте, історична наука донедавна не в змозі була запропонувати політиці ні наскрізну картину регіонального розвитку України впродовж кількох століть, ні механізми дослідження, врахування і мінімізації небезпек, які випливають із розвитку частин країни в різних державних організаціях.

Монографія Я. Верменич значною мірою заповнює цю прогалину. По суті вона (якщо не брати до уваги оприлюднену нею ж у 2001 р. спробу концептуального аналізу історичної регіоналістики в Україні) є першим комплексним, теоретичним і методологічним обґрунтуванням нового наукового напрямку, що народжується на стику історії та спеціальних історичних дисциплін. Та концепція регіонознавства, яку впродовж всього ХХ ст. вибудовували географи й економісти, нарешті дістала свій історичний фундамент.

Не можна не відзначити, що зроблений у рецензованій праці аналіз регіональної специфіки України і її осмислення історичною наукою з'явився вчасно, саме тоді, коли проблеми регіонів опинилися у фокусі наукового інтересу в усьому світі. Процеси глобалізації роблять ефемерними кордони, а, отже, по-новому висвітлюють проблему міжрегіонального транс-кордонного співробітництва. Тісне взаємопроникнення глобальних і локальних проблем – відмітна риса сучасності. Інтеграційні загальносвітові процеси навряд чи знайдуть адекватне відображення в літературі, якщо їх дослідження не буде доповнене уважним аналізом паралельних процесів фрагментації, регіоналізму, формування регіональних субкультур.

Проблеми регіоналізму й регіоналізації розглядаються у книзі Ярослави Верменич на широкому історичному фоні і в загальносвітовому контексті. По суті в ній здійснено аналіз двох паралельних процесів: регіоналізації як становлення й розвитку регіональної структури України і її осмислення суспільною, насамперед історичною думкою. Автору вдалося показати складне взаємопереплетення цих процесів: пошук критеріїв районізації стимулював історичну думку, а остання, в свою чергу, активно впливала (чи принаймні на-

магалася впливати) на оптимізацію регіональної структури. Наукова новизна даної праці виявляється не лише в новаторській постановці питання про історичну регіоналістику як міждисциплінарний науковий напрям, але й у демонстрації можливостей його впливу на прийняття політичних рішень і вдосконалення адміністративно-територіального поділу. Інша річ, що досвід взаємодії науки і політики в Україні був здебільшого негативним: її постійна політична залежність і розчленування донедавна виключали нормальний шлях освоєння політикою наукових надбань.

Новизна авторських підходів полягає також в істотному збагаченні термінологічного арсеналу соціогуманітарних досліджень. Категорії й поняття, які піддані уважному аналізу, надзвичайно різноманітні – від таких широких, як «простір» і «територія», до значно конкретніших – «губернія», «область», «місто» тощо. Особливо прискіпливо аналізується головне операціональне поняття – «регіон», причому увага звертається на особливості його смислового наповнення в суміжних галузях знання, зокрема в історичній географії, політології, теорії управління тощо. Приваблюють розкуті, витримані в сучасному дусі трактування понять «регіоналізм», «регіоналізація», «історико-географічний регіон», «еврорегіон» та ін.

Сильною стороною рецензованої праці є аналіз становлення інформаційної системи та інфраструктури регіоналістики впродовж майже двох століть її по суті «безіменного» існування у політичному просторі України. Йдеться про спочатку стихійно-описове, а потім цілеспрямоване економіко-статистичне та географічне дослідження регіонів, яке заклало фундамент для багатьох наук – історичної географії, статистики, історичної демографії, економічної історії тощо. У той час регіоналістика існувала здебільшого у вигляді землезнавства, яке робило наголос на природничо-географічних особливостях земель, але виявляло великий інтерес до проблем народонаселення, історії міст і сіл, виробничої сфери. Історична географія на цьому ґрунті дедалі тісніше змикалася з локальною історією, привносячи в останню і свої ме-

тоди дослідження, діахронно-генетичні характеристики регіонів.

Привертає увагу вдумливий авторський аналіз наукового доробку різних історіографічних наукових шкіл, що спеціально досліджували регіональну специфіку України – польських, російських і особливо українських. Розкриваючи методологічні підходи до «обласництва» В. Антоновича, Д. Багалія, М. Грушевського, М. Слабченка, Д. Яворницького та їхніх учнів, автор зосереджує увагу як на тому, що їх об'єднувало, так і на суттєвих відмінностях в методах і оцінках. Аналіз теоретико-пізнавальних та прикладних функцій історичної регіоналістики підкріплений у книзі зіставленням етапів у розвитку історіографії з відповідними періодами національного відродження.

З особливим інтересом читається розділ, присвячений становленню систем краєзнавства і регіонознавства в Україні і співвідношенню відповідних наукових напрямів. Про краєзнавство в Україні написано вже багато, але Ярослава Верменич знайшла свіжі фарби для оцінки його витоків, сучасного стану, теоретико-методологічних підвалин і суспільних функцій. Що ж до регіонознавства, то цей науковий напрям формується на наших очах. Синтез здобутків історії, історичної й соціально-економічної географії, етнології в осмисленні регіональної специфічності ще попереду, але рецензована монографія торує шляхи до нього. Принаймні той факт, що доробок історичної географії знаходить своє місце в системі регіональної науки і належним чином осмислюється, говорить сам за себе.

Зрозуміло, що при нинішньому стані розробки регіональних аспектів суспільного життя деякі положення книги є дискусійними. Автор це чудово розуміє, наголошуючи на необхідності обміну думками з ряду проблем, зокрема, щодо запропонованої географами ієрархії складових регіоналістики, вироблення міждисциплінарної наукової мови, використання історичного досвіду регіоналізації в ході адміністративно-територіальної реформи.

Загалом же праця Ярослави Верменич належить до числа

тих, які відповідають на назрілу суспільну потребу і вже тому спонукують до роздумів і дискусій. Запропоновані автором ідеї і висновки можуть бути використані в ході створення наукового фундаменту регіональної політики, реформування адміністративно-територіального устрою України, підготовки нового видання «Історії міст і сіл України».

